

THE NEED FOR ESTABLISHMENT OF INNOVATIVE SCHOOLS IN THE EDUCATION SYSTEM

Samaridin Barakaevich Qoraev

Associate Professor of Chirchik State Pedagogical Institute of Tashkent Region

Sherzodjon Husanboyogli Azamov

Independent Researcher

ABSTRACT

This article is devoted to the reconstruction of the entire sequence associated with the introduction of innovative processes in education, and then a brief history of the introduction of the term "innovation", in our opinion, to present the specifics of these innovative processes in education and restore the overall sequence of expediency.

Keywords. Sphere of education, innovations, general sequence, purpose, social significance.

ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ИННОВАЦИОН МАКТАБЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ЗАРУРАТИ

Қораев Самаридин Баракаевич

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти доценти

Азамов Шерзоджон Хусанбой ўғли

Мустақил тадқиқотчи

Аннотация. Мазкур мақолада таълим соҳасидаги инновацион жараёнларни жорий этиш билан боғлиқ бўлган бутун кетма - кетликни қайта яратиш, сўнгра таълим соҳасидаги ушбу инновацион жараёнларнинг ўзига хос хусусиятларини тақдим этишга бағишланган ҳамда умумий кетма – кетликни тиклаган ҳолда, бизнинг фикримизча, “инновация” атамасининг жорий этилишининг қисқача тарихидан бошлаш мақсадга мувофиқлиги ҳақида фикр юритилади.

Калит сўзлар. Таълим соҳаси, инновация, умумий кетма-кетлик, мақсад, ижтимоий аҳамият.

НЕОБХОДИМОСТЬ СОЗДАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ШКОЛ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. Данная статья посвящена реконструкции всей последовательности, связанной с внедрением инновационных процессов в образование, а затем краткой истории введения термина «инновация», на наш взгляд, для представления специфики этих инновационных процессов в образования и восстановить общую последовательность целесообразности.

Ключевые слова. Сфера образования, инновации, общая последовательность, цель, социальная значимость.

Бугунги мактаб кечаги мактаб эмас. Мустақилликнинг чорак асри давомида бизда туб моҳияти билан бутунлай бошқа, авваломбор, ўз таълим-тарбия моделини яратган, қолаверса, жаҳоннинг энг илғор педагогик тажрибаларидан андоза олаётган мактаблар

тизими шаклланди. Бу жараёнда инновацион технологиялар барча соҳалар қатори таълимга ҳам дадил кириб келяпти. Давлат дастурида янги умумтаълим мактаблари биноларини қуриш, бир қанча мактабларнинг мавжуд биноларини реконструкция қилиш ва таъмирлаш билан бирга уларни замонавий ўқув мебеллари, ўқув-лаборатория жиҳозлари ва бошқа инвентарлар билан таъминлаш кўзда тутилган. Шунингдек, кўплаб умумтаълим мактаблари интерактив электрон доскалар ва бошқа замонавий воситалар билан таъминланади. Бу ўқитувчилар зиммасига янгидан-янги вазифаларни юклаши табиий.

Таълим соҳасидаги инновацион жараёнларни жорий этиш билан боғлиқ бўлган бутун кетма - кетликни қайта яратиш, сўнгра таълим соҳасидаги ушбу инновацион жараёнларнинг ўзига хос хусусиятларини тақдим этиш керак. Умумий кетма – кетликни тиклаган ҳолда, бизнинг фикримизча, “инновация” атамасининг жорий этилишининг қисқача тарихидан бошлаш мақсадга мувофиқдир[5].

Дастлаб, янги ва ижтимоий аҳамиятга эга бўлган нарса сифатида кенг тушунилган "инновация" атамаси ўтган асрнинг ўрталарида маданиятшунослик ва тилшунослик бўйича тадқиқотларда маданий тарқалиш жараёнларини тавсифлашда пайдо бўлди. У бир маданий ҳудуддан бошқа бир ҳодисанинг маданий анъаналарда ётган ҳолда эмас, балки мавжуд маданиятда у ёки бу шаклда ўзлаштирилган маданий (лингвистик) янгилик сифатида намоён бўладиган вазиятни кўриб чиқиш учун киритилган. Бу диффузия, аслида, ривожланишининг табиий механизми сифатида талқин қилинган маданият. “Инновация” атамасининг бу маъноси ҳали ҳам қатор фанларда, масалан, этнографияда сақланиб қолган[1].

Асримиз бошларидаёқ И. Шумпетер ўзининг макроиқтисодий таҳлилида бу атамани қўллаган бўлиб, йирик ютуқлар – технологиядаги ихтиролар ва янги маҳсулотлар ишлаб чиқаришни (радикал инновациялар деб аталади) иқтисодий ўсишни рағбатлантирувчи омил сифатида кўриб чиқди. Шумпетер асосий вазифани - капиталистик иқтисодиётнинг жараён табиатини енгиб ўтадиган инновацион ташаббусларни доимий равишда қўллаб-қувватлашни белгилаб берди. Шумпетернинг бу ғоялари аста-секин бозорда фаолият юритувчи фирмаларнинг бутун сиёсатида устувор аҳамиятга эга бўлди ва давлат томонидан ҳам фаол қўллаб-қувватлана бошлади.

Ривожланган мамлакатлар давлатлари нафақат бу сиёсатни қўллаб-қувватлабгина қолмай, балки уни махсус солиқни тартибга солиш, кичик инновацион бизнесни қўллаб-қувватлаш, махсус ташқи иқтисодий фаолият ва ҳоказолар орқали сезиларли даражада кенгайтirdилар. Шундай қилиб, инновацион сиёсат макроиқтисодиёт ва геосиёсатнинг таянч омилига айланди.

Жамиятда инновацион жараёнлардан фойдаланиш имкониятларига қизиқишнинг ортиши ва хабардорликнинг ортиши 20-асрнинг бошидан бошлаб махсус билим соҳаси - инновациялар ҳақидаги махсус фан сифатида шакллана бошлашига олиб келди. Моддий ишлаб чиқариш соҳасидаги техник янгиликларнинг қонуниятлари ўрганила бошланди (В.Зесаба, А. А. Толер ва бошқалар).

Инновациялар турли фирмаларнинг ушбу янги хизматлар ва ғояларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишга бўлган эҳтиёжининг ортиб бораётганининг акси сифатида пайдо бўлди.

1930-йиллардан бошлаб Америка Қўшма Штатларида «фирманинг инновацион сиёсати», «инновацион жараён» каби атамалар ишлатилган.

Инновациялар биринчи навбатда, илмий-техникавий янгиликларни яратиш ва тарқатишнинг иқтисодий ва ижтимоий қонуниятлари билан қизиққан бўлса, унда янги билим соҳаси манфаатлари турли хил ижтимоий инновацияларга, биринчи навбатда ташкилот ва корхоналардаги инновацияларга тарқалди (ўзгаришлар бошқарув тузилмаси, қарорлар қабул қилишнинг янги усуллари), янги фаолият турларини ишлаб чиқиш ва бошқалар[2].

1960-1970-йилларда Ғарбда фирмалар ва бошқа ташкилотлар томонидан амалга оширилган инновацияларнинг кўплаб эмпирик тадқиқотлари ўтказилди. Аммо маълум инновацион ўзгаришларнинг сифат хусусиятларини муҳокама қилганда, бу ўзгаришларни фақат иқтисодий назариялар доирасида аниқлашнинг иложи йўқлиги аён бўлади, чунки улар жамият ҳаётининг барча соҳаларига сезиларли таъсир кўрсатади.

Асосий жиҳатдан янги ёндашув зарурлиги тўғрисида фараз пайдо бўлди унда инновацион муаммоларни таҳлил қилиш нафақат фан ва технология соҳасидаги, балки менежмент, таълим соҳаларида ҳам ютуқлардан фойдаланишни ўз ичига олади. Г. П. Шchedровицкий бошчилигидаги бир гуруҳ олимлар бутун инновацион жараённи таҳлил қилиш ва ҳар томонлама ўрганиш имконини берадиган тизимли-фаоллик ёндашувининг асосларини яратиш бўйича катта ишларни бошладилар. Назарий ва услубий даражада ўша йиллардаги ишлар Сазонова, Г.П. Шchedровицкий, Э.Г. Юдин ва бошқаларнинг монографиялари ва мақолаларида тўлиқ акс этирилган. Иқтисод ва маданиятшунослик чорраҳасида фанлараро билим соҳаси сифатида фундаментал шакллана бошлади. 70-йилларга келиб инновация фан сифатида мураккаб ва тармоқланган билим соҳаси сифатида шакллана бошлаган.

1950-йилларнинг охирида Ғарбда, фақат сўнгги йиллар ичида мамлакатимиз таълим тизимида инновацион жараёнлари-олимларнинг махсус тадқиқот предмети сифатида майдонга чиқди. Ушбу тадқиқотларнинг бориши ва натижаларини акс эттириш учун махсус ахборот хизматлари, нашрлар ва журналлар яратилди. Масалан, ЮНЕСКО ҳузурида ҳозирда таълимни ривожлантириш бўйича Осиё педагогик инновациялар маркази фаолият кўрсатмоқда, у дунёнинг турли мамлакатларидаги педагогик янгиликларни умумлаштиради ва улар ҳақида бутун педагогик жамоатчиликни (Халқаро таълим бюроси билан биргаликда) саҳифаларида хабардор қилади. Мамлакатимизда педагогик инновациянинг ривожланиши, энг аввало, оммавий ижтимоий-педагогик ҳаракатнинг пайдо бўлиши ва шаклланиши билан боғлиқ. Ҳар қандай ижтимоий-маданий ҳодиса сингари, ўзбек педагогик ҳаракати ҳам унинг пайдо бўлиши учун ўзига хос субъектив ва объектив шартларга, ўз тарихига ва ривожланишнинг асосий йўналишларига эга[3].

П.Г. Шchedровицкий ўзининг "Замонавий маҳаллий таълимда инновацион ҳаракатнинг уфқлари" асарида инновацион педагогик ҳаракатнинг пайдо бўлишининг камида учта асосий манбасини тавсифлайди. Ў ўтган асрнинг немис фалсафий психологиясида (умумий Европа контекстига асосланган бўлса ҳам) -индивидуал шахснинг мулкига айланиши мумкин бўлган интеллектуал функциялар ва қобилиятлар тўғрисидаги ғоялар тўплами ривожланган.

Немис классик фалсафаси соф ақл, соф фикр ва мутлақ рух муаммосини муҳокама қилди. Шу нуқтаи назардан қараганда, тафаккур ва онг ҳар бир аниқ шахсга фақат фойдаланиш учун берилади. Аммо Кантни ҳам, Фихтени ҳам қобилиятлар муаммоси ва онг муаммоси ташвишга солган. Қандай қилиб битта одам ўзига фикрлаш қобилиятини мослаши мумкин? Ва умуман олганда, инсон ўз табиатига кўра индивидуал бўлган нарсаларни ижтимоий-маданий, тарихий нарсаларни қандай ўзлаштириши мумкин.

Кант, Фихте, Гегел шогирдлари, ўз навбатида, фикрлашнинг намоён бўлиш усулини асослайдиган ва индивидуал интеллектуал функциялар қандай мавжудлигини кўрсатадиган янги категорик аппаратни ишлаб чиқишга ҳаракат қилдилар. Инглиз эмпиризми ва ҳар бир шахснинг қадр-қиммати ҳақидаги ғояларга асосланиб, Кант ва Гегел издошлари интеллектуал функцияларни индивидуаллаштиришни таъминлаши керак бўлган шундай тил, тушунчалар ва усулларни аста-секин ишлаб чиқа бошлайдилар. Агар буларнинг барчаси дастлаб шаклланган фалсафий ва экспериментал-психологик иш контекстини тушунмаса, унда Л.С. Вйготский ва унинг бир гуруҳ шогирдлари ва издошлари анча кейин қўшилган бўлса, унда рус ҳаракатининг ўзига хос хусусиятларини тушуниш мумкин эмас.

Ушбу билим тури Гёте томонидан ишлаб чиқилган ("мулоҳаза юритиш қобилияти"), сўнгра Антропософия жамияти таълимотларида, Бесант ва Блаватский издошларининг эзотерик таълимотларида, рус театрида ва ниҳоят, тўғридан-тўғри "янги одам" ни шакллантирмоқчи бўлган.

П. Г. Шchedровитский ўз асарида янги одамни шакллантириш мафкураси фақат болшевикларга тегишли бўлмаганлигини таъкидлайди. Педагогик ва маърифий таълимотлар узов вақт давомида кенгроқ маданий ва интеллектуал контекстдан олинган. Маҳаллий педагогик психология ва экспериментал педагогика соҳаси асосан Европа экспериментал педагогика институтлари таъсирида ва моделлари остида ривожланган. Агар Германияда, масалан, маълум шароитлар туфайли бу ҳаракат кенг ривожланмаган бўлса, у ҳолда Россияда 1936 йилгача (яъни, "Наркомпрос тизимидаги педологик бузилишлар тўғрисида" ги машҳур фармонгача) анча чуқур назарий ва янги технологияларни шакллантириш учун экспериментал ўрганиш ва ривожлантириш ишланмалар амалга оширилди (П.Блонский, Л.Вйготский, С.Геллерштейн ва бошқаларнинг тадқиқотлари).

1922 йил воқеаларидан кейин педагогика ва психология аслида инсонпарварлик билимлари ва тафаккур тарзи ташувчилари фаолият юрита оладиган ягона соҳа бўлиб қолди. Турли соҳа мутахассислари бўлган юқори даражадаги мутахассислар экспериментал педагогик-психологик ишланмалар соҳасига янги таълим технологияларини яратиш ва назарий асослашга киришдилар. Таълим ҳолатининг ўзини сифат жиҳатидан ўзгартиришга имкон берадиган янги элементларнинг мазмунли киритилиши ва бу ҳаракатни янгилик сифатида тавсифлаш имкониятини беради. Таълим соҳасида инновацияларни "қўллаш" бирликлари жуда хилма-хилдир. Касбий педагогик фаолиятдаги янгиликлар:

- юксак маданиятли, амалий касбий кўникмага эга, тарбия, ўқитиш методлари ва баҳолаш мезонларини пухта эгаллаган замонавий педагог кадрларни шакллантириш жараёнлари самарадорлигини ошириш;

- педагогик таълим соҳасининг таълим йўналишлари ва мутахассисликлари бўйича ўқув режа ва дастурларини илғор хорижий тажриба асосида такомиллаштириш, инновацион ўқув-меъёрий ва таълим ресурсларини яратиш ҳамда амалиётга жорий этиш;

- соҳада таълим, илм-фан ва ишлаб чиқариш уйғунлигини таъминлаш орқали таълим сифатини яхшилаш, рақобатбардош кадрлар тайёрлаш, илмий ва инновацион фаолиятни самарали ташкил этиш;

- тарбия ва ўқитиш усуллари, ахборот-коммуникация технологиялари ҳамда хорижий тилларни пухта ўзлаштирган, таълим жараёнида замонавий педагогик технологияларни қўллаш кўникмаларига эга профессионал педагог кадрлар тайёрлаш ва бошқа кўплаб янгиликлар амалга оширилмоқда.

Масалан, фасилитатор (таълим соҳасида янги жараёнларнинг пайдо бўлишига ташаббускор) ва репетитор (таълим жараёнларини қўллаб-қувватловчи) каби янги педагогик касбларнинг пайдо бўлиши. Аниқ фанларни ўқитиш методикасидаги янгиликлар ҳақида ҳам гапириш мумкин[4].

Аmmo бу барча ҳолатларда инновациялар амалий жиҳатдан қараганда назарий жиҳатдан кўпроқ муҳокама қилиниши керак, чунки касбий педагогик фаолият ёки ўқитиш усулларида инновацияларни амалга ошириш ушбу "бирлик" га нисбатан ташқаридан таъминланиши керак бўлган ташқи шароитларга сезиларли даражада боғлиқ.

Репетиторнинг таълим муассасасида самарали ишлаши учун биринчи навбатда мазмунли ишлай оладиган таълим муассасасига эга бўлиш керак. Репетитор лавозимини талаб қилиш ва инновацион тарзда очиладиган услубий ишлар тегишли стратегик ўқув дастури контекстида (кетма-кетлигида) тузилиши керак. Акс ҳолда, эртами-кечми рад этилади.

REFERENCES

1. Bepalko V.P. Pedagogik texnologiyaning tarkibiy qismlari. - M., 1989 yil.
2. Burgin M.S. Pedagogikadagi innovatsiyalar va yangilik // Sovet pedagogikasi. - 1989. - 12-son.
3. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. - M., 1996 yil.
4. М.Қуронов. Узлуксиз таълим жараёнида баркамол шахсни тарбиялаш тизими рисола. – Тошкент: 2005.
5. Элмурзаева Н.Х. Самообразование личности в процессе профессиональной подготовки студента - Science and Education 1 (Special Issue 4) 2020.
6. Barakaevich, K. S. (2020). Improvement of Vocational Training of Pupils in Secondary Schools. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(1).
7. Qoraev, S. (2016). Specific features of interdisciplinary coherence and interoperability. "Education, Science and Innovation," 2 (2), 45-50.
8. Қораев, С. (2016). Фанлараро узвийлик ва узаро алоқани таъминлашнинг ўзига хос хусусиятлари. "Таълим, фан ва инновация", 2(2), 45- 50.
9. Elmurzaeva, N. K., & Qorayev, S. B. (2021). Pedagogical Requirements for the Organization of the Educational Process in Specialized State Educational Institutions. Psychology and Education Journal, 58(1), 1078-1084.
10. Қораев, С. Б. (2020). Профессионал таълимда ўқув амалиётларини ташкил этишнинг ўзига хос хусусиятлари. Academic Research in Educational Sciences, 1 (3), 1281-1286.

11. Barakayevich, Q. S., & Baxtiyorovna, A. S. (2021). Xalqaro dastur talabalari asosida innovatsion ta'lim muhitini yaratish. Integration of science, education and practice. scientific-methodical journal, 1(02), 132-137.
12. Abdujalilova, S. A., & Koraev, S. B. (2020). Талабалар илмий дунёқарашини шакллантиришда педагогик технологияларнинг ўрни. Academic research in educational sciences, (4).
13. Караев, С. Б. (2018). Современные пути совершенствования учебнопроизводственных комплексов, специализированных на профессиональной подготовке учащихся. In Психология и педагогика на современном этапе (pp. 30-36).
14. Қораев, С. Б., & Жолдасов, И. С. (2021). Касб-ҳунар мактаблари фаолиятини амалий машғулотлар самарадорлигини ошириш орқали такомиллаштириш масалалари. Academic research in educational sciences, 2(2).
15. Tilakova, M., & Qoraev, S. (2020). Recommendations for students 'creative ability development. Academic Research in Educational Sciences, 1 (4), 184-189.
16. Abdujalilova, S. A., & Qorayev, S. B. (2020). The Role Of Pedagogical Technologies In The Formation Of Students' Scientific Outlook. European Journal of Molecular & Clinical Medicine, 7(03), 2020.
17. Тилакова, М., & Қораев, С. (2020). Ўқувчилар креативлик қобилиятларини ривожлантириш бўйича тавсиялар. Academic Research in Educational Sciences, 1 (4), 184-189.
18. Қораев, С. Б. (2016). Фанларни ўқитишда табақалаштирилган таълим технологиясини жорий этиш масалалари. Таълим технологиялари, 2, 45-50.
19. Qorayev, S. B., & Janbayeva, M. S. (2021). Boshlang'ich sinf o'qish darslarida sinfdan tashqari ishlarni tashkil etish. academic research in educational sciences, 2(4), 149-153.
20. Qorayev, S. B., & Allayorova, S. B. (2021). Boshlang'ich sinf o'quvchilarini pirls xalqaro baholash dasturi tizimiga tayyorlash jarayonini takomillashtirish masalalari. Academic research in educational sciences, 2(2), 443-448.
21. Қораев, С. Б. (2018). Умумий ўрта таълим муассасаларида ўқув-ишлаб чиқариш мажмуаларини ташкил этишнинг долзарблиги. Таълим, фан ва инновация , 4, 28-31.
22. Мухамедов, Г. И., & Қораев, С. Б. (2019). Ўқув-ишлаб чиқариш мажмуа машғулотларини олиб боришда педагогмухандисларнинг касбий функцияларини ошириш тамойиллари. Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендириў, 2, 71-74.
23. Қораев, С. Б. (2020). Професионал таълимда ўқувчиларни касб-ҳунарга тайёрлаш жараёнини такомиллаштириш йўллари. Узлуксиз таълим, 1, 88-92.
24. Қораев, С. Б. (2021). Професионал таълимда касбий амалий машғулотлар мазмуни ва уни такомиллаштириш йўллари. Academic research in educational sciences, 2(4), 1573-1581.